

2014. gada 30. maijā

Pozīcijas ziņojums par intelektuālā īpašuma veicināšanu un aizsardzību

1. Kopsavilkums

Intelektuālā īpašuma (IĪ) tiesību ietilpīgas nozares Latvijā nodrošina 21 % darbavietu un 32 % no IKP, tādējādi abi valsts rādītāji ir vieni no zemākajiem Eiropas Savienībā¹.

Latvijas valdība ir vairākkārt uzsvērusi, ka tās mērķis ir veicināt produktu ar augstu pievienoto vērtību izstrādi, nostiprināt un sekmēt uzņēmumu un pētniecības iestāžu sadarbību, kā arī atbalstīt lietišķo pētniecību jaunu produktu izstrādes nolūkā. Lai šos mērķus sasniegtu, ir jāpalielina Latvijas izcelsmes intelektuālā īpašuma aktīvu vērtība.

Pienācīgos apstākļos ir iespējams radīt potenciālu, kas vajadzīgs, lai Latvija kļūtu par nozīmīgu intelektuālā īpašuma neto ražotāju un eksportētāju, kā arī piesaistītu intelektuālā īpašuma ietilpīgas nozares.

IĪ īpašnieki, kuri veic ieguldījumus Latvijā, sagaida, ka to tiesības tiks aizsargātas *on par* ar citām reģiona un ES valstīm. Tāpēc viens no galvenajiem inovācijas priekšnosacījumiem ir izveidot pilnīgi darbaspējīgu intelektuālā īpašuma veicināšanas un aizsardzības sistēmu.

Laikā, kad Latvija no citur radīta intelektuālā īpašuma patērētājas kļūst par neto ražotāju, IĪ izmantotājiem un izveidotājiem ir jāzina, kā pareizi iegūt, aizsargāt un komercializēt intelektuālo īpašumu.

ĀIPL ierosina sešas valdības īstermiņa un vidēja laika posma prioritātes:

- 1) **intelektuālā īpašuma veicināšanai jākļūst par ekonomikas politikas neatņemamu sastāvdaļu;**
- 2) jālikvidē **likumdošanas šķēršļus** efektīvai IĪ aizsardzībai;
- 3) nostiprināt intelektuālā īpašuma tiesību **piemērošanas iestāžu** rīcībspēju;
- 4) jāiedrošina un jāstiprina par IĪ politikas izstrādi un īstenošanu atbildīgo valdības struktūru un institūciju **vienotu rīcību;**
- 5) jāstiprina vispārējas, kā arī jomai specifiskas zināšanas par intelektuālā īpašuma problēmjautājumiem
- 6) atbalstīt un likt uzsvāru uz tādu politiku, kas nodrošina tiesību īpašnieku un sabiedrības interešu **līdzsvaru.**

2. Rekomendācijas

1. Uzskatīt intelektuālā īpašuma veicināšanu par valsts ekonomikas politikas neatņemamu sastāvdaļu un par prioritāti noteikt izglītību intelektuālā īpašuma jomā

Valdībai jāgādā, lai, izstrādājot un atjauninot valsts un tās reģionu ekonomikas politiku, IĪ veicināšana un aizsardzība tiktu uzskatīta par tās neatņemamu sastāvdaļu. Lai attīstītu un piesaistītu Latvijai IĪ ietilpīgus ieguldījumus, ir jāīsteno horizontāla un saskaņota pieeja. Lai veicinātu tautsaimniecības ražīgumu un konkurētspēju, politikas izstrādes procesā ir pastāvīgi jāatbild uz jautājumu “Kā šīs politikas (likumdošanas) pasākums ietekmēs IĪ ietilpīgu ieguldījumu attīstību un/vai piesaistīšanu Latvijai?”

Mums īpaši jāuzsver IĪ kompetences trūkums, nepietiekamās zināšanas valsts sektorā un tādējādi arī novēlotā un nepietiekamā rīcībpolitikas izmaiņas, reaģējot uz aktuāliem izaicinājumiem, piemēram, autortiesībām ārpus radošajām industrijām (piemēram, attiecībā uz datorprogrammām).

2. Likvidēt likumdošanas šķēršļus efektīvai intelektuālā īpašuma aizsardzībai

Lai izlabotu IĪ aizsardzību un būtu vienlīdz spēcīga šai jomā ar citām Eiropas valstīm, Latvijai jāuzlabo materiālie un procesuālie tiesību akti, gan par to īstenošanu atbildīgo valsts struktūru kompetence un rīcībspēja:

- jāierobežo autoru tiesības atsaukt darbu, jo īpaši attiecībā uz programmatūras un audiovizuālās nozares darbiem;
- procesuālajos tiesību aktos pietiekami jāņem vērā laika nozīme IĪ lietās;
- prokuroru un tiesnešu profesionālajā apmācībā un arodmācībās jāpievēršas jauno faktisko apstākļu specifikai un jāizvērtē iesakņojušās un novecojušas tiesību aktu interpretācijas, piemēram, jēdziena “būtisks kaitējums” interpretācija programmatūras un audiovizuālo darbu jomās;
- lai uzlabotu par IĪ aizsardzību pieņemto nolēmumu un spriedumu kvalitāti, jāapsver tiesu specializācijas noteikšana (resursu apvienošana).

3. Uzlabot intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu

Lai zīmolu īpašnieki, satura veidotāji, izgudrotāji un dizaineri varētu veiksmīgi izstrādāt un tirgot savus produktus, viņiem ir vajadzīga efektīva intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanas sistēma.

Lai uzlabotu *status quo*, valdībai ir jāpievēršas vairākām būtiskām jomām:

- piešķirtajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem ir jānodrošina vajadzīgais aizsardzības līmenis, lai varētu samazināt un/vai atgūt iespējamus komerciālos zaudējumus;
- jānostiprina Ekonomikas policijas darbības efektivitāte tā, lai darītu iespējamu godprātīgu, bet vienlaikus pietiekami ātru IĪ pārkāpumu izmeklēšanu un tiesību īstenošanu;
- pašreizējā tiesvedības sarežģītība un ilgums nav pieņemami, jo IĪ pārkāpumu gadījumā liela nozīme ir laikam. “Neiejaukšanās” pieeja, ko, izskatot lietu, tiesneši ievēro, lai pēc iespējas samazinātu procesuālas manipulācijas, rada labvēlīgu situāciju negodīgiem tiesvedības dalībniekiem (skatīt arī Ziņojumu Nr. 3/2013 Par priekšlikumiem tiesu sistēmas efektivitātes veicināšanai)ⁱⁱ.

4. Nodrošināt par intelektuālā īpašuma politikas izstrādi atbildīgajām valdības struktūrām administratīvo rīcībspēju

Iedibinātās institucionālās sistēmas efektivitāte ir jāpilnveido, tostarp koncentrējot un efektīvāk izmantojot jau esošos resursus (finanšu un intelektuālos). Tas iespējams, apvienojot intelektuālās institūciju resursus un kompetences un veidojot jaunu Intelektuālā īpašuma tiesību institūciju uz Patentu valdes bāzes. Lai nodrošinātu labāku pakalpojumu izgudrotājiem, IĪ lietotājiem, kā arī sabiedrībai kopumā, šīs iestādes kompetencē nododot būtiskākās IĪ tiesību un politikas jomas (patentus, preču zīmes, dizaina tiesības, kā arī autortiesības). Ir jāveido pilnvērtīgi sadarbības mehānismi šādas institūcijas sadarbībai ar Tieslietu, Izglītības un zinātnes un Iekšlietu ministrijām, kā arī universitāšu atbildīgajām struktūrvienībām.ⁱⁱⁱ

Jāstiprina, šobrīd, Patentu valdes lēmumu seniegtā tiesiskā drošība reģistrētā patenta turētājam, iedibinot iepriekšējās pārbaudes kārtību par jau iepriekš reģistrētiem patentiem (preču zīmju turētājiem). Jānodrošina patentu pieteikumu izvērtēšana pēc būtības (papildus formālai atbilstībai).

5. Zināšanu par intelektuālo īpašumu stiprināšana

Lai efektīvi sasniegtu iepriekš minētos mērķus, nepieciešama pienācīga informācija un izglītošana par IĪ tiesībām universitātē, vispārīzglītojošajās mācību iestādēs, kā arī papildus informējoši un kompetenci stiprinoši pasākumi privātajā sektorā.

6. Nodrošināt tiesību īpašnieku un sabiedrības interešu līdzsvaru

Lai panāktu pienācīgu autortiesību subjektu un sabiedrības interešu līdzsvaru, Latvijas valdībai būtu aktīvi jāpiedalās Eiropas centienos atjaunināt noteikumus par autortiesībām. Valdībai būtu proaktīvi jāmeklē risinājumi, ar ko gan taisnīgi atalgot tiesību īpašniekus, gan nodrošināt ar autortiesībām aizsargāto materiālu pieejamību sabiedrībai.

Līdzšinējā sistēma, t. i., nesēja atlīdzību, ar ko tiesību īpašniekiem nodrošina maksājumus par privātu kopēšanu, ir jāpārskata, ņemot vērā tehnoloģiskos sasniegumus un jaunus priekšlikumus, piemēram, “kultūras pieejamības nodevu”.

3. Rekomendāciju pamatojums

1. Uzskatīt intelektuālā īpašuma veicināšanu par valsts ekonomikas politikas neatņemamu sastāvdaļu

Ar intelektuālo īpašumu ideja tiek pārvērsta vērtībā. Intelektuālā īpašuma vērtība bieži vien ir lielāka par uzņēmuma fizisko līdzekļu vērtību. Laikā, kad Latvija no citur radīta IĪ patērētājas kļūst par neto ražotāju, intelektuālā īpašuma izmantotājiem un izveidotājiem ir jāzina, kā pareizi iegūt, aizsargāt un komercializēt intelektuālo īpašumu.

Ņemot vērā līdzšinējo pieredzi (intelektuālā īpašuma sistēmas uzlabošana), ĀIPL biedri uzskata, ka, lai palielinātu Latvijas ekonomikas uzticamību, tostarp ārvalstu ieguldījumus nozarēs, kas rada augstu pievienotu vērtību, liela nozīme ir IĪ tiesību piemērošanai un aizsardzībai, kā arī izglītības un informētības par IĪ aizsardzību veicināšanai. Šie aspekti būtu pastāvīgi jāņem vērā politiskajos apsvērumos, kas vērsti uz Latvijas ekonomikas attīstību, tostarp, izmantojot ārvalstu tiešos ieguldījumus.

ĀIPL saskata plašas ieguldījumu un attīstības iespējas. Šo subjektīvo uzskatu var pamatot ar datiem — Eiropas Patentu iestāde un Iekšējā tirgus saskaņošanas birojs 2013. gadā publicēja pirmo Eiropas līmeņa analīzi par intelektuālā īpašuma tiesību ietilpīgu nozaru ieguldījumu ekonomikas veiktspējā un nodarbinātībā. Pētījumā konstatēts, ka IĪT ietilpīgas nozares ES

nodrošina aptuveni 26 % darbavietu un 39 % no IKP. Latvijā IĪT ietilpīgās nozares nodrošināja 21 % darbavietu un 32 % no IKP, tādējādi abi rādītāji ir vieni no zemākajiem Eiropas Savienībā^{iv}.

Analizējot IĪ tiesības pēc izcelsmes valsts ES, Latvija tika ierindota 22. vietā (no 27) patentu jomā, 26. vietā (no 27) preču zīmju jomā un 22. vietā (no 27) dizainparaugu tiesību jomā. Arī citu ES dalībvalstu uzņēmumiem piedēvējamu darbavietu īpatsvars Latvijā bija gandrīz zemākais ES — 0,0 %. Augstākais rādītājs šajā jomā ir Vācijai, kura nodrošina 28,2 % no visām ES pārrobežu darbavietām.

Latvijā ierasti atbildība par IĪ tiesībām bijusi piekritīga Tieslietu ministrijai. Mūsaprāt, lai nodrošinātu to, ka IĪ joma kļūst par pilnvērtīgu valsts ekonomiskās politikas veidotāju-elementu, to nepieciešams ieskatīt un institucionāli stiprināt kā ekonomikas politikas apakšnozari, IĪ politikas veitošanu un reģistrēšanas uzdevumus nododot ekonomikas ministrijas pārraudzībā, līdzīgi kā tas daudzās ekonomiski augsti attīstītās valstīs, piemēram Anglijā un ASV.

2. Likvidēt likumdošanas šķēršļus efektīvai IĪ aizsardzībai

2.1. Tiesību akti par autortiesībām

Atbilstīgi Latvijas Autortiesību likumam autoram ir neierobežotas sava darba atsaukšanas tiesības, t. i., autors jebkurā brīdī drīkst *pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta. Autoram ir pienākums segt tikai tiešos zaudējumus, kas radušies izmantotājam pārtraukšanas dēļ* (14. panta 1. punkta 3. apakšpunkts). Šis noteikums rada nenoteiktību saistībā ar ikvienu līgumu par darbu, uz ko attiecas autortiesības, tostarp darbinieku radītiem darbiem, un tas ir ievērojami plašāks par starptautiskajos un Eiropas tiesību aktos noteiktajiem Latvijas pienākumiem aizsargāt autoru tiesības. Lai uzlabotu pašreizējo situāciju:

1) ir saprātīgi jāierobežo autora tiesības atsaukt darbu. Šīs tiesības varētu ierobežot, piemēram, attiecībā uz audiovizuāliem darbiem, datorprogrammām un darba attiecībās radītiem darbiem;

2) ir jāgroza Latvijas Autortiesību likums, ierobežojot “personiskās tiesības” attiecībā uz datorprogrammām, lai mazinātu nenoteiktību programmatūras pārdošanas vai licencēšanas gadījumā un garantētu investoriem to, ka uz programmatūru neattieksies turpmākas darbinieku vai līgumslēdzēju prasījuma tiesības. Atbilstīgi vairāku valstu, piemēram, Somijas īstenotajai praksei “personiskās tiesības” attiecībā uz programmatūru ir jānodala no daudz plašākajām “personiskajām tiesībām”, kas attiecas uz tradicionāliem un kultūras darbiem, piemēram, grāmatām, mūziku vai gleznām.

2.2. Civilprocesa likums

Lai panāktu procesuālus uzlabojumus, ir jāpievēršas vairākiem svarīgiem aspektiem.

1) ĀIPL ierosina piešķirt Rīgas apgabaltiesās jurisdikciju visās IĪ lietās (tostarp autortiesību lietās). Tādējādi tiktu veicinātas specializētas tiesnešu zināšanas un uzlabota tiesu nolēmumu kvalitāte, nodrošināta tiesau prakses stabilitāte. Īstenojot Latvijā ES tiesisko regulējumu, Rīgas apgabaltiesa jau šobrīd ir vienīgā tiesa, kas izskata lietas par preču zīmju, patentu un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizskaršanu. Papildinot autortiesību strīdus būtu jāpildina nākamais solis, lai spēcīgāku tiesu ekspertīzi un efektīvāk izlietotu resursus.

2) Intelektuālā īpašuma lietās bieži liela nozīme ir laikam. Katrā tiesvedības aizkavēšanas dienā tiesību īpašniekam var tikt nodarīts neatgriezenisks kaitējums. Izstrādājot Latvijas tiesību aktu noteikumus un tos interpretējot, ir jāņem vērā šādi objektīvi fakti:

- stingra noteikto procesuālo termiņu ievērošana;
- tiecoties uz situāciju, kad ar pagaidu aizsardzības līdzekļiem saistītu jautājumu atrisināšana iespējama sešu nedēļu laikā.

3) Būtu jāgroza Civilprocesa likuma 34. panta piektā punkta 1. apakšpunkts, svītrojot par intelektuālā īpašuma tiesībām uzskatāmo objektu uzskaitījumu, kas nevajadzīgi ierobežo intelektuālā īpašuma tiesību definīciju. Uzskaitījumā nav minēti tādi objekti kā domēnu nosaukumi, tirdzniecības noslēpumi un citi II veidi. Tādējādi šī norma ierobežo likuma 30.² pantā paredzēto sākotnējo pasākumu piemērošanu un tiesību īpašnieku iespējas novērst vai ierobežot zaudējumus autortiesību aizskāruma gadījumā. Tā vietā intelektuālā īpašuma definīciju būtu vēlams interpretēt atbilstīgi šā jēdziena vispārīgajai nozīmei, kas noteikta tiesību normās, tiesību zinātnē un judikatūrā.

2.3. Krimināllikums

Latvijas Intelektuālā īpašuma aizsardzības pamatnostādņu 2014.–2018. gadam projektā (Ministru kabinets to vēl nav apstiprinājis) ir norādīts, ka tiesībaizsardzības iestādes nekonsekventi piemēro juridiskā jēdziena “būtisks kaitējums” interpretāciju attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību aizskārumiem. Viena no pieteiktajām iniciatīvām ir izstrādāt vienotas vadlīnijas termina “būtisks kaitējums” piemērošanai ar IIT aizsardzību saistītās lietās.

Mēs norādām uz diviem konkrētiem ar autortiesību regulējumu saistītiem gadījumiem, kuros šādas pamatnostādnes ir vajadzīgas:

1) Iedibinātā tiesību normu interpretācija vairs nav piemērota aktuālu problēmsituāciju risināšanai. Tā piemēram, Augstākā tiesa ir nepareizi lēmusi, ka krimināllietās par autortiesībām par “būtisku kaitējumu” tiek ieskatīts tikai gadījums, ja kaitējums, kas nav mazāks par EUR 1600 radīts katram tiesību īpašniekam individuāli. Tādējādi juridiski nav iespējams aizsargāt dādus darbus, kurus radījuši vairāki autori kopā (programmatūru ražotāju, dziesmu autoru u. tml.). Lielākoties šādās lietās ir iesaistīti vairāki tiesību īpašnieki, kuriem atsevišķi nodarītais būtiskais kaitējums nepārsniedz noteikto finansiālo robežvērtību. Šai **prasībai nav objektīva pamatojuma** ekonomisko noziegumu kontekstā, un tā liedz tiesību īpašniekiem iespēju aizstāvēt savas tiesības;

2) Krimināllikumā un ar to saistītajos tiesību aktos (Likumā par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību) nav konsekventas “būtiska kaitējuma” definīcijas, taču tā ir vajadzīga, lai konstatētu kriminālatbildību autortiesību aizskāršanas lietās. Tas ir kritiski svarīgi, lai pierādītu krimināltiesisku atbildību par autortiesību aizskārumu. Šobrīd ar likumu noteikts – ir jāpierāda gan būtisks finansiāls kaitējums, gan kaitējums nemateriālajām interesēm.

Abi atbildības pamati būtu jānošķir, par noziedzīgu nodarījumu kvalificējot ievērojama mantiskā zaudējuma radīšanu **vai** kaitējumu nemateriālajām interesēm, vai šāda kaitējuma iespējamību. Minētā likuma (Likums par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību) 23. pantā ir noteikts, ka šādu interešu apdraudējuma kritērijus var noteikt šā likuma pielikumā, tomēr tas nav izdarīts.

2.4. Tiesu nolēmumu pieejamība

Mēs atsaucamies uz AIPL Pozīcijas ziņojumu par priekšlikumiem tiesu sistēmas efektivitātes veicināšanai (2013. g., Nr. 3) un atkārtojam, ka, lai nodrošinātu pienācīgu tiesisko attīstību un juridisko noteiktību, ir jāpublicē civillietās pieņemtie nolēmumi, tostarp, pagaidu nolēmumi par II strīdiem.

Pilns tiesu nolēmumu teksts patlaban ir brīvi pieejams tikai attiecīgās lietas pusēm. Šādu nolēmumu pārspīlētā “anonimizēšana” — izsniegšana lietā neiesaistītajām pusēm pēc konkrēta pieprasījuma, kā arī rediģēšana, izdzēšot strīdā iesaistīto preču zīmju nosaukumus vai dziesmu

vārdus — ir neproduktīva un nav vajadzīga datu aizsardzības tiesību ievērošanai.

3. Intelektuālā īpašuma / tiesību piemērošanas uzlabošana Latvijas tiesību aktos

Lai zīmolu īpašnieki, izveidotāji, patentu īpašnieki un dizaineri varētu veiksmīgi izstrādāt un tirgot savus produktus, viņiem ir vajadzīga funkcionējoša intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanas sistēma. Tāpēc, lai nodrošinātu efektivitāti, par tiesību aktu piemērošanu atbildīgajām personām ir pienācīgi jāpilda savi pienākumi. Tomēr patlaban gan krimināllietās, gan civillietās tiesību piemērošana un reglamentēšana notiek nekoncekventi un neoptimāli un būtu jāpanāk attiecīgi uzlabojumi. Turpmāk esam norādījuši aktuālākās problēmas.

Civillietas

Strīdu pagaidu un galīgā izšķiršana

- Salīdzinot ar Igauniju un Ziemeļvalstīm, Latvijā attiecībā uz pagaidu noregulējumu ir ļoti augsts pierādīšanas sliekšnis. Šī robežvērtība būtu jāsamazina un būtu jāparedz nopietni sodi personām, kas sistēmu izmanto pretēji tās mērķim.

Zaudējumu kompensācija

- Mēs norādām, ka zaudējumu kompensācijas naudiskā izteiksmē IĪ aizskaršanas lietās ir mazas un tām ir ierobežots tvērums (par ko tādas tiek atzītas par pamatotām).

Krimināllietas

Ekonomikas policijas darbības efektivitāte

- Mēs norādām uz: ilgstošām un tādējādi neefektīvām izmeklēšanām;
- iniciatīvas trūkumu ar IĪ saistītu lietu izmeklēšanas jomā;
- nepietiekamām zināšanām par attiecīgo jomu.

Kriminālās policijas darbības efektivitāte

- Kriminālajai policijai ir uzticēta par civillietām, tostarp IĪ strīdiem, pieņemto spriedumu izpilde. Ja policija šo pienākumu neizpilda, civillietās pieņemtie spriedumi zaudē jēgu.

4. Stiprināt par intelektuālā īpašuma aizsardzību un IĪ politikas izstrādi atbildīgo valdības institūciju veikspēju

Par autortiesībām atbildīgajā Kultūras ministrijā par šo politiku atbild divi darbinieki. Tas, mūsuprāt, ir piemēroti, tomēr ir steidzami jānodrošina attiecīgi resursi, lai valsts institūciju eksperti varētu konsultēt un palīdzēt izglītēt sabiedrību, jo īpaši par tādiem autortiesību veidiem, kas nav saistīti ar kultūru, piemēram, datorprogrammu autortiesībām.

Tieslietu ministrija ir ierosinājusi izveidot **Intelektuālā īpašuma iestādi**, kuras pamatu veidotu pašreizējā Patentu valde. Šī iestāde atbildētu par visiem IĪ aspektiem un darbotos šādās jomās:

- sabiedrības informēšana un konsultēšana;
- tiesību reģistrēšana;
- atbalsta (pētniecības) piedāvāšana tiesību īpašniekiem.

ĀIPL šo iniciatīvu atbalsta un atbalstītu arī resursu palielināšanu, lai nodrošinātu IĪ darbību pienācīgu saskaņošanu ar Izglītības un zinātnes ministriju, Iekšlietu ministriju, augstskolām un tehnoloģiju pārneses centriem. Mēs uzskatām, ka šāda vienota institūcija savā darbībā līdztekus citām valsts institūcijām (piem. LIAA, Latvijas garantiju aģentūra) būtu daudz efektīvāka veicinot un atbalstot uzņēmējdarbību un stiprinot inovāciju pārnesi praksē. Šādas institūcijas piemērotākā resoriskā mājvieta būtu Ekonomikas ministrija.

Tāpat, lai stiprinātu tiesisko drošību kā arī IĪ reģistrācijas fakta Patentu valdē vērtību, ĀIPL atbalsta pirms reģistrācijas pārbaudes, lai pārliecinātos par agrāk reģistrētu tiesību esamību ieviešanu (preču zīmēm), kā arī patentu padziļinātu pārbaudi pēc būtības. Šobrīd prečuzīju īpašnieki netiek informēti par to, vai viņu pieteiktajai identiska prečuzīme jau nav tikusi reģistrēta. Netiek pārbaudīta patentu pieteikumu “patentējamība” (patentability), tādēļ reģistrēšanas gadījumā tie ir mazāk aizsargāti pret prasībām. Abu iepriekš minēto pasākumu īstenošanai nav nepieciešamas būtiskas izmaiņas iedibinātajā kārtībā un tie var tikt ieviesti uz jau darbojošās sistēmas bāzes ar starptautisko partneru palīdzību.

5. Noteikt par prioritāti un pārskatīt izglītību intelektuālā īpašuma jomā

Vispārīgais sabiedrības intelektuālā īpašuma tiesību izpratnes un ievērošanas līmenis ir zems. Salīdzinot ar attīstītākām Eiropas daļām, Latvijā ir ierobežota izpratne par pirātisma, datu zādības un preču zīmju aizskaršanas jautājumiem.

Intelektuālajam īpašumam un IĪT aizsardzībai vajadzētu būt neatņemamai mācību programmas sastāvdaļai visā izglītības sistēmā, sākot ar pamatzglītību un beidzot ar augstāko izglītību. Skolu mācību programmās ir jāiekļauj vismaz intelektuālā īpašuma pamatprincipi, pirātisma būtība un tā radītie apdraudējumi. Augstskolās IĪ kompetenču apguve ir jāiekļauj obligātajos mācībuursos. To var veicināt, *inter alia*:

- 1) pedagogu mācībās izglītojot skolotājus par IĪ tiesībām;
- 2) iekļaujot IĪ pamatinformāciju (vismaz 6–8 stundas ilgu programmu) visās bakalaura studiju programmās šādās nozarēs: tiesību zinātnē, uzņēmējdarbībā, zinātnē, inženierzinātnēs, mākslā un mūzikā, kā arī rūpnieciskajā dizainā;
- 3) īstenojot sabiedrības informēšanas kampaņas.

Būtu jāizveido kvalificētu patentu advokātu un tiesnešu sagatavošanas mācību programma. Jaunajās studiju programmās būtu jāiekļauj mācību kursi tiesību zinātnē, kā arī eksaktajās/dabas zinātnēs. Šo programmu absolventi saņemtu profesionāla patentu advokāta (jauna profesija) kvalifikāciju. Šo programmu varētu kopīgi īstenot Latvijas un ārvalstu augstskolas. Šādas mācības varētu piedāvāt Patentu valde, Patentu advokātu asociācija un citas profesionālas organizācijas vai augstskolas.

Jānorāda arī tas, ka Latvijā nav sistēmas, ar ko sagatavot Eiropas patentu advokātus vai speciālistus, kas būtu kvalificēti pārstāvēt klientus paredzētajā Vienotajā patentu tiesā (VPT) vai būt par tiesnešiem tajā. Šī problēma ir jāatrisina, lai Latvijas izgudrotāji, komercializējot savus izgudrojumus, varētu saņemt kvalificētas konsultācijas un lai patentu īpašniekiem būtu pieejami atbilstoši vietējie speciālisti, kuri varētu viņus pārstāvēt Vienotajā patentu tiesā. Latvijas tiesnešiem jābūt iespējai strādāt VPT, kuras viens no reģionālajiem “sēdekļiem” būs arī Rīgā.

6. Nodrošināt tiesību īpašnieku un sabiedrības interešu līdzsvaru

Lai panāktu līdzsvaru starp autortiesību subjektu un sabiedrības interesēm, autortiesību ierobežojumi būtu jāveido un jāpielāgo atbilstīgi izpratnei par informācijas sabiedrības tiesībām un tehnoloģisko attīstību. Latvijai ir aktīvi jāpiedalās pašreizējās ES diskusijās par tāda ES līmeņa regulējuma izstrādi, ar ko atbalsta mehānismus, kas veicina ar autortiesībām aizsargātu darbu pieejamību privātai un nekomerciālai izmantošanai, vienlaikus nodrošinot taisnīgu kompensāciju tiesību īpašniekiem.

Līdzšinējā sistēma, t. i., nesēja atlīdzību, ar ko tiesību īpašniekiem nodrošina maksājumus par

privātu kopēšanu, ir jāpārskata, ņemot vērā tehnoloģiskos sasniegumus un jaunus priekšlikumus, piemēram, “kultūras pieejamības nodevu”. Valdībai būtu jāveido prakse attiecībā uz patentētas programmatūras un ar autortiesībām aizsargāta satura izmantošanu, ņemot vērā to, ka informācijas sabiedrībā ir jāvar piekļūt saturam, savukārt attiecīgo tiesību īpašniekam jāsaņem pienācīga kompensācija.

ⁱ Pieejams vietnē <https://oami.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/ip-contribution>.

ⁱⁱ Pozīcijas ziņojums par priekšlikumiem tiesu sistēmas efektivitātes veicināšanai. ĀIPL, 2013. Skatīt vietnē: http://www.ficil.lv/hidden/HC2013%20documents/webbbb/3_Court%20systems_LV.pdf

ⁱⁱⁱ Amerikas Tirdzniecības palātas Latvijā (*AmCham Latvia*) vēstule Tieslietu ministram Jānim Bordānam, 2013. gada 10. aprīlis, pēc Tirdzniecības palātas rīkotām daudzpusējām diskusijām, kurās piedalījās arī tieslietu ministrs.

^{iv} Pieejams vietnē <https://oami.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/ip-contribution>.